

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΑΛΗΘΕΙΑΣ
Τεύχος Τρίτον
(31 Δεκεμβρίου 1900)

ΤΟ ΠΕΡΙ ΡΥΘΜΟΥ ΖΗΤΗΜΑ
ΥΠΟ
Γ. ΒΙΟΛΟΓΑΚΗ
ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΟΥ ΤΗΣ Μ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ἘΘ' συνεδρίᾳ)

Εὐχῆς ἔργον θὰ ᾔτο ἐὰν ἠθέλομεν ἐμμένει ἐν ταῖς τῶν Διδασκάλων ἡμῶν παραδόσεσι, ταῖς ἀφορώσαις τὴν γραφὴν ὡς ἔχει, ἥτις παριστᾶ ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας κατὰ θέσιν καὶ ἄρσιν ἀπλῶς ἐφ' ἐνὸς χαρακτῆρος, ὅπως παριστῶνται νῦν ἐν ταύτῃ, καὶ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἀρχαίᾳ γραφῇ, ἐξ ἧς μετῆλθον εἰς τὴν ἡμετέραν. Τότε ἠθέλομεν ἀπορύγει τὰς πολλαπλᾶς αὐθαιρέτους ἰδέας ἐκάστου, μὴ στηριζομένας τοῦλάχιστον ἐπὶ τῆς καθ' ἐκάστην πράξεως, ὡς ἀποφαίνεται περὶ τούτου καὶ τις ἐπιστήμων ἰατρός, ἐγκρατῆς τῆς τε ἡμετέρας μουσικῆς καὶ τῆς τῶν Εὐρωπαίων, οὗ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀξιοσπούδαστον ἐπιστολὴν θὰ σᾶς ἀναγνώσω κατόπιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐτέθη πλέον τὸ ζήτημα ἐπὶ τοῦ τάπητος ὅπως ἐφαρμοσθῇ ποδικὴ πορεία εἰς τὰ μέλη ἀντὶ τῆς ἀπλῆς κρούσεως καὶ ἄρσεως, προέκυψε συζήτησις, ἃν δηλονότι ἅπαντα τὰ

εἶδη τῆς μελωδίας δύνανται νὰ διεκπεραιῶνται διὰ μόνης τῆς διποδίας, ἤτοι τοῦ ἀρτίου ποδός, ἢ εἰς τινα τούτων κατ' ἀνάγκην νὰ ἐμφιλογωρῶσι καὶ περιττοὶ πόδες. Ἐκ τούτου διηρέθησαν αἱ γνώμαί τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου. Καὶ ἄλλοι μὲν φρονοῦσιν ὅτι εἰς ἅπαντα τὰ εἶδη τῆς μελωδίας ἀπαντῶνται καὶ ἄρτιοι πόδες καὶ περιττοί, ἄλλοι δέ, ὅτι ἢ τῶν περιττῶν ποδῶν χρῆσις ἐν τοῖς συντόμοις μέλεσιν, ἤτοι, εἰρμοῖς, προτομοῖσι καὶ λοιποῖς ἐν οἷς συμπυκνοῦνται αἱ συλλαβαὶ τοῦ κειμένου, εἰσὶν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, συνδυαζόμενοι μετὰ τῶν ἀρτίων, ἔπου δεῖ. Ἄλλοι δὲ ἀποφαίνονται ὅτι διὰ τῆς διποδίας μόνης δύνανται ἀνεξαίρετως νὰ ψάλλωνται ἅπαντα τὰ εἶδη τοῦ μέλους ἀρχή τε καὶ σύντομα.

Τὰς τρεῖς ταύτας ἰδέας ἐπισταμένως μελετήσας ἔργων νὰ συνταχθῶ μετὰ τῆς τῶν δευτέρων γνώμης, καθότι καίτοι ὑποστηρίζω τὴν ἀρχικὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρτίων ποδῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ψαλμοδίαν ὡς παραγόντων ἡθὸς σεμνὸν καὶ ἀξιοπρεπὲς κατάλληλον τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς συντόμου μελέτης εἶδον ὅτι εἰς τὰ σύντομα μέλη ἀποδεικνύεται τρανῶς ἢ ἀπόλυτος ἐμφιλογωρήσις καὶ περιττῶν ποδῶν διὰ τοὺς ἐφεξῆς λόγους.

Καὶ πρῶτον ὅτι, τὰ σύντομα μέλη καθὸ συγκροτούμενα ἐκ πυκνῶν συλλαβῶν τῆς ὑμνογραφίας, ἅμα τῇ κρούσει τετονισμένης τινὸς συλλαβῆς (ἤτινι ἔπονται δύο ἄτονοι κατὰ τὴν ἄρσιν) ὡς μὴ δυναμένης τῆς τελευταίας νὰ λάβῃ θέσιν κρούσεως ὡς ἄτόνω, ἄδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο διὰ τῆς διποδίας, καθότι ἐν τῇ τρίτῃ συλλαβῇ ἢ μὲν ἢ γεῖρ μετέωρος ζητοῦσα ἀρεύκτως τὴν τριποδίαν, ἐὰν ὁμοίως βιαζομένη ἢ τρίτῃ ἄτονος συλλαβῇ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν θέσιν ὅπως σχηματίσῃ διποδίαν, τότε ὁ γενικὸς ὅρος παραβαίνεται ὁ διατάττων ὅτι αἱ ἔντονοι συλλαβαὶ πρέπει πάντοτε νὰ κρούωνται εἰς τὴν θέσιν ὡς ἰσχυραί, αἱ δὲ ἄτονοι εἰς τὴν ἄρσιν, διὸ καὶ οὐδέποτε κρούονται. Ἐὰν δὲ τύγῃ (καὶ τοῦτο σπανίως) νὰ εὐρεθῇ ἔντονος συλλαβῇ εἰς τὴν ἄρσιν, τοῦτο συμβαίνει ἐξ ἀνάγκης, ἵνα μὴ αἱ πλεῖστα ἄρσεις καὶ θέσεις τοῦ ἐπομένου μέλους ἀνταλλάξωσι τὰς ἀνηκούσας θέσεις αὐτῶν, ὅπερ ἄτοπον. Τούτων οὕτως ἐχόντων, φρονοῦμεν ὅτι, ἐπειδὴ ἔκπαλαι πρεσβεύεται καὶ δικαίως ὅτι τὰ Προσόμοια, Εἰρμοί, Ἀπολυτίκια, Καθίσματα, Ἐξαποστειλάρια δὲν ἐγράφησαν ἐν πεζῷ λόγῳ, ἀλλ' ἐν ἑμ-

μέτρῳ, καὶ ὅτι ἕκαστον τούτων ἐμελοποιήθη ἐν ρυθμῷ ἰδιαιτέρῳ, τῶν ἐποίων ρυθμῶν οἱ θεωρητικοὶ λόγοι ἀτυχῶς νῦν ἀγνοοῦνται, πλὴν ἐτι τὸ ἐκ τῶν ρυθμῶν τούτων ὑφαντουργηθὲν ἔκπαλαι μέλος διεσώθη μέχρις ἡμῶν διὰ πρακτικῆς παραδόσεως δογματικῶς οὕτως εἰπεῖν ἡμῖν νῦν δὲν συγχωρεῖται νὰ προσθέτωμεν ἢ νὰ ἀφαιρῶμεν αὐθαίρετως χρόνους ὅπως ὑποτάξωμεν τὰ μέλη ταῦτα βιαίως εἰς ἀπόλυτον διποδίαν, καταστρέφοντες οὕτω τὴν ἀρχικὴν τούτων πλοκὴν, ἣν μετὰ τῆς προνοίας ἐφρόντιζαν οἱ ἀείμνηστοι Πατέρες ἡμῶν νὰ διοχετεύσωσι μέχρις ἡμῶν. Οἱ ὑποστηρίζοντες ὅθεν τὴν τῆς διποδίας ἀπόλυτον ἐφαρμογὴν εἰς τὰ μέλη ταῦτα, περιπίπτουσιν εἰς δύο ἄτοπα, τὸ μὲν, ὅτι θὰ βιάζωνται νὰ ἀφαιρῶσιν ἢ νὰ προσθέτωσι χρόνους ἀλλοιοῦντας οὕτω τὴν ἀρχικὴν πλοκὴν τοῦ μέλους, ὡς προέφημεν, τὸ δὲ, ὅτι θὰ συμπίπτῃ πολλάκις αἱ μὲν τετονισμέναι συλλαβαὶ νὰ ἀπαντῶνται εἰς τὰς ἄρσεις, αἱ δὲ ἄτονοι εἰς τὰς θέσεις, ὅπερ ἀσύγγνωστον κατὰ τοὺς ἀκριβεῖς ὅρους τῆς ρυθμοποιίας.

Ἦδὲ ἀναγινώσκω πρὸς ὑμᾶς ἀξιότιμοι συνάδελφοι, καὶ τὰς περὶ τοῦ ἀκανθώδους ζητήματος σκέψεις τοῦ φίλου καὶ μουτολήπτου ἱατροῦ, ἃς κατὰ τὸν παρελθόντα ὀκτώμηριον ἀνεκοίνωσέ μοι ἐπιστολιμαίως.

Ἀξιότιμε φίλε κ. Γ. Βιολάκη,

Ὅψὲ περιῆλθον εἰς χεῖράς μου, ἐν τῇ ἐξοχῇ διατριβόντος, φύλλα τινὰ τῆς «Νέας Ἐφημερίδος» περιέχοντα ἐκτενῆ διατριβὴν ἀνωνύμου Ἱεροψάλτου «Περὶ ρυθμοῦ ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς ᾠμασιν», ἐν ἣ οὗτος ἀφορμώμενος ἐκ τοῦ διαγωνίσματος τοῦ ἀγίου Παμφίλου «Περὶ καθορισμοῦ τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἀναστασίμων Ἀπολυτικίων καὶ Ἐξαποστειλαρίων» συνοψίζει τὰ περὶ τοῦ θέματος τούτου ἀναγνώσματα τῶν κκ. Θ. Βυζαντίου καὶ Π. Παχείδου εἰς τὰς ἐξῆς ρήτρας: α' ὅτι ἢ ἐν τῷ ρυθμῷ τῶν ἐκκλησ. ᾠμάτων παρατηρούμενη ἔλλειψις προῆλθεν ἐκ τυπογραφικῆς ἀδελείας, ἢ καὶ ἄλλων λόγων. β' ὅτι κατὰ κανόνα ἄνευ ἐξαιρέσεως ὁ ρυθμὸς τῶν μὲν συντόμων εἰρημολογικῶν ᾠμάτων εἶναι δίσημος, τῶν δὲ ἀργῶν εἰρημολογικῶν, στιχηρορικῶν καὶ παιδικῶν τετράσημος. γ' ὅτι τὰ ρυθμικῶς χωλαίνοντα δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς ρυθμὸν διὰ προσθαφαιρέσεως μουσικῶν τινῶν σημείων, ἢ καὶ ἐλαφρῶς

ἀλλοιώσεως τοῦ μέλους εἰς δίστημον μὲν τὰ σύντομα εἰρημολογικά, εἰς τετρα-
στημον δὲ τὰ λοιπά, καὶ δ' ἵ ὅτι δὲν ὑπάρχει τρίστημος ρυθμὸς.

Ἦ ἐν τῷ ρυθμῷ τῶν ἐκκλησ. ᾠμάτων ἀνωμαλία περὶ πολλοῦ ἐφείλκεται
καὶ τὴν ἐμὴν προσοχὴν καὶ πολλὰκις ἐσπούδασα ἴν' ἀνεύρω τοὺς λόγους ἐξ
ῶν ἡ ἀνωμαλία αὕτη προέκυψεν, ἀλλ' ὅμως ἡ περὶ τὸ θεωρητικὸν καὶ τὸ
πρακτικὸν μέρος τῆς Ἐκκλησ. Μουσικῆς ἀτέλεια τῶν γνώσεών μου δὲν μοι
ἐπέτρεψαν ἵνα σχηματίσω καθαρὰν περὶ τοῦ φαινομένου τούτου ἰδέαν καὶ
ἀνυψώσω τὰς σκέψεις μου εἰς βαθμὸν πεποιεήσεως. Τούτου ἕνεκα προόγμαι
ἴν' ἀνακοινώσω ὑμῖν ὅλως ἰδιωτικῶς τὰς σκέψεις μου ταύτας, εὐχὴ ὡς συμ-
βολὴν τινα εἰς τὰς γινομένας ἐρεύνας πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου,
πρὸς ὃ οὐδόλως εἰμι ἀρμόδιος, ἀλλ' ὅπως ὑποβάλω αὐτὰς εἰς τὴν φιλικὴν
ὑμῶν βάζανον καὶ διδαχθῶ εἴ ποῦ τι ὀρθὸν ἐνέχεται ἐν αὐταῖς, ἢ ὅλως εἰσι
σαθραὶ καὶ ἀστήρικτοι, τοῦθ' ὅπερ ἀναμένω ἐκ τῶν πάλαι ἐπιδειχθέντων μοι
φιλικῶν ὑμῶν αἰσθημάτων, ἂν ἄλλως τε συγχωρήσωσιν ὑμῖν τοῦτο αἱ ἄλλαι
ὑμῶν ἐργασίαι.

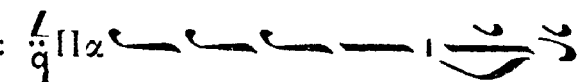
Τῶν ρυθμῶν ἐν τε τῇ Μουσικῇ καὶ τῇ ποιήσει πολλῶν καὶ ποικίλων
ὄντων, χαρακτήρ καὶ γνώρισμα ἐκάστου αὐτῶν ἐστὶν ὁ ἀριθμητικὸς λόγος, ὃν
ἔχει ἡ ᾠδὴ πρὸς τὴν θέσιν ἐν τῇ χειρονομίᾳ τῶν ρυθμικῶν ποδῶν δοθεισῆς
τινὸς μελωδίας*. Τὸν λόγον τοῦτον ὑπ' ὄψιν ἔχοντες οἱ ἀρχαῖοι ρυθμικοὶ
διήρεσαν τοὺς μουσικοὺς ρυθμοὺς εἰς πέντε γένη, ἦτοι τὸ Ἴσον, ἐν ᾧ ἀριθ-
μητικὸς λόγος τῆς ᾠσεως πρὸς τὴν θέσιν ἐστὶν ἴσος (1.1)· τὸ Διπλάσιον,
ἐνθα ὁ λόγος οὗτός ἐστιν ὡς δύο πρὸς ἓν (2 1)· τὸ Ἡμιόλιον, ἐν ᾧ ἡ ᾠδὴ

* Τοῦτο ἠσθάνθη ὁ Πρόσθετος Χρυσάνθος ἐν οἷς λέγει: «Ὅταν ἡ ταχέστα καὶ βραδέστα
θέσις καὶ ᾠδὴ τῶν ποδῶν πράττηται κατὰ τινα τάξιν ἢ ἔχῃσι λόγον πρὸς ἀλλη-
λας ρυθμὸς γίνεται» (ἐκ τοῦ Θεωρητικοῦ τοῦ Φιλοζένου ἐν σημειώσει). Κατόπιν τῶν
λόγων τούτων τοῦ Χρυσάνθου ἀπορῶ πῶς ἐκ τῶν περὶ Ἐκκλησ. Μουσικῆς συγγραφήν-
των ὁ μὲν Φωκαεὺς συγκαταλέγων καὶ τὴν ρυθμὸν μεταξὺ τῶν προσόντων τῇ μελωδίᾳ
ἐπάγει ἀπλῶς ὅτι «ἡ ρυθμικὴ ἀποβλέπει εἰς τὴν μεταχείρισιν τοῦ τακτικοῦ χρόνου»
οὐδεμίαν δὲ πλέον ποιεῖται τοῦ ρυθμοῦ μνησάν. Ὁ δὲ Φιλοζένος ἀρκεῖται ὀνομάζων τὸν
χρόνον καὶ τὴν ρυθμὸν «βοηθητικὰ μέσα καὶ προσόντα τῆς μελωδίας» παραγματεύεται δ'
ἐ) σημειώσει περὶ τοῦ πῶς οἱ ἐξωτερικοὶ δεικνύουσι τὸν ρυθμὸν διὰ τῶν μικρῶν καὶ βρα-
χέων χρονικῶν σημείων. Ὁ δὲ Στέφανος ὁ Λαμπρόδωρος (Κρητὴς κατὰ ἔκδοσιν Δ. Ἰω-
Ἡρωτοφύλου 1890) ἀγνοῶν ὅλως τί ἐστὶ ρυθμὸς θεωρεῖ ὡς ρυθμὸν τὸν προσδιορισμὸν
τοῦ χρόνου ἐνὸς μέλους ἂν εἶναι βραδύς ἢ ταχύς, ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ ἄσμεν, κατ' αὐτὸν
ἄλλον ἔχει ρυθμὸν ψαλλόμενον ἐντὸς 20 τῆς ὥρας λεπτῶν καὶ ἄλλον ἐὼν διαρκείᾳ 10
λεπτῶν!

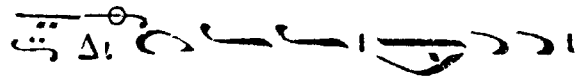
ἔχει τρεῖς χρόνους καὶ ἡ θέσις δύο (3:2)· τὸ Ἐπίτριτον, ἔχον τὸν λόγον τοῦτον ὡς τέσσαρα πρὸς τρία (4:3) καὶ τὸ Τριπλάσιον ἔχον τὴν ἄρσιν τριπλασίαν τῆς θέσεως (3:1)*.

Τοὺς ρυθμοὺς τούτους μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι ἐν τοῖς ὕμνοις καὶ ταῖς ᾠδαῖς αὐτῶν· οἱ δὲ Χριστιανοὶ μελοποιοὶ τίνας; Ἀμφιδάλλω εἰ εὔρηνται ἀποδείξεις ὅτι ἐμελίσθησαν ᾄσματα ὑπὸ ρυθμὸν ἐπίτριτον ἢ ἡμιόλιον, ἢ οἶον ἴσποτε ἄλλον, ἀλλὰ δι' ὅλου τοῦ ᾄσματος ἐν ἀπροσκόπτῳ συνεχεῖα διήκοντα, ἀνευ παρεισφύσεως ἑτερογενῶν ποδῶν, νομίζω δὲ ὅτι οἱ πρῶτοι μελοποιοὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰ καὶ καλῶς ἐγίνωσκον πάντας τοὺς ἀρχαίους ρυθμοὺς, οἵτινες ἦσαν εἰσέτι ἐν χρήσει ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ναοῖς, ἀπέφυγον ὁμῶς αὐτοὺς ἐξ ἀνάγκης, διότι πρόσκομμα ἐν πολλοῖς ἀνυπέροβλητον ἀντέτασεν αὐτοῖς ἔνθεν μὲν ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ποιητικῶν μέτρων τῶν ἱερῶν τροπαρίων, ἅτινα συνετίθεντο οὐχὶ πλέον προσφδιακῶς καὶ κατὰ στίχον**, ἀλλὰ τοικῶς καὶ κατὰ σύστημα, ἔνθεν δὲ καὶ ἡ εἰσαγωγή εἰς τὰς ὕμνωδίας πεζῶν ὅλων καὶ ἀρρυθμῶν συνθεμάτων.

Τὸν σκόπελον τοῦτον λίαν εὐφυῶς παρέκαμψαν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μελοποιοὶ ἐφευρόντες τὸν καὶ νῦν ἐν χρήσει καὶ τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἀρχαίων ἐλαχιστότερον ρυθμὸν. Ἐνῶ δηλαδὴ καὶ αὐτὸς ὁ δίδημος ρυθμὸς ὢν ὁ Ἀριστείδης ὁ Κυϊντιλιανὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀναγνωρίζουσι καὶ παραδέχονται ὡς τὸ πρῶτον μέγεθος τοῦ ἴσου γένους, ἀποκρούεται ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς «παντελῶς πυκνὴν ἔχων τὴν ποδικὴν σημασίαν» ὁ τῶν ἐκκλησ. μελοποιῶν ἐστὶ μονόσημος ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ σημείῳ τὴν τε ἄρσιν καὶ τὴν θέσιν (ἢ ὡς λέγομεν σήμερον τὴν τε θέσιν καὶ τὴν ἄρσιν) περιέχων. Οὕτως ἡ γραμμὴ:

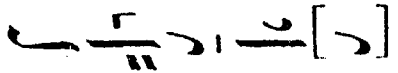
$\frac{4}{q}$ Π α

τὴν χειρονομίαν τοῦ μονοσήμου τούτου ρυθμοῦ δέκα καὶ ἐξ ὅλους μονοσήμους ρυθμικοὺς πόδας, καὶ ἡ γραμμὴ

* Ἐκ τῶν ρυθμικῶν τούτων γενῶν τὰ τέσσαρα πρῶτα διατηρήθησαν καὶ σώζονται ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἡμῶν ᾄσμασιν ἄχρι τῆς σήμερον, ὡς διὰ παραδειγμάτων ἀπέδειξα τῷ 1864 ἐν συνεδριάσει τοῦ τότε ὑφισταμένου Μουσικοῦ Συλλόγου.

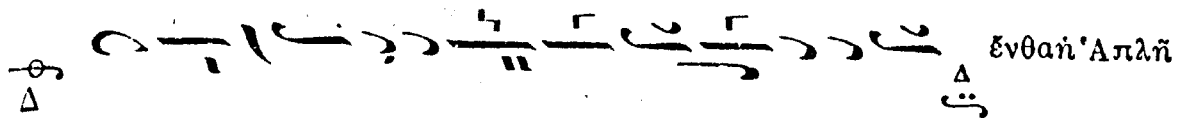
** Ἐξαιρεοῦνται οἱ Ἰαμβικοὶ Κανόνες τοῦ Διμασκηνοῦ καὶ εἴ τινος ἄλλου, οἵτινες ὁμῶς καὶ αὐτοὶ καίτοι προσφδιακῶς κατὰ τὸ βραχὺ καὶ μακρὸν συντεθέντες κατὰ τόνον ὁμῶς, ὑπὸ ἄλλον ἑτερογενῆ πρὸς τὸν τοῦ πονήματος ρυθμὸν μελωδοῦνται.

; τετραποδία τρίσημος τοῦ διπλασίου γένους οὗτος ἀποτελεῖ δώδεκα ὄλους μονόσημους πόδας. Ὁ μονόσημος οὗτος ρυθμὸς ἰσοπεδοῖ ἄρα πάντας τοὺς ἀρχαίους διαλύων αὐτοὺς εἰς τὰ ἐξ ὧν συντέθενται στοιχεῖα, ἱκανοποιεῖ ὁμως πληροτέτατα τὰς ἀνάγκας τῶν μελοποιῶν, διότι μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας ἐφαρμόζεται εἰς πᾶν ὁιονδήποτε ἔμμετρον ἢ ἀμμετρον ἵσμα, ἀφοῦ ἤδη πᾶν ἀκέραιον φθογγόσημον ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἓνα ρυθμικὸν πόδα.

Ἡ ἀπὸ τοῦ ἀπλουστάτου τούτου ρυθμοῦ μεταφορὰ τῶν ἀργῶν ἰσμάτων εἰς ἕτερον πλατύτερον, τὸν τετρασήμον, ἐστὶ βεβαίως εὐκόλως ἔνεκα τῆς ἐλευθερίας, ἣτις παρέχεται τῷ Μουσικῷ ὄπως τανύη καὶ μικύνη τὰς συλλαβὰς τῶν λέξεων ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης τοῦ ρυθμοῦ. Ἄλλ' ἐν τοῖς συντόμοις Εἰρημολογικοῖς, ὧν ἡ ρυθμικὴ ἀνωμαλία δὲν προέκυψεν ἐξ ἀβλεψίας τυπογραφικῆς, ἢ ἄλλων ἐξωτερικῶν λόγων, ἀλλ' ἐγκεῖται ἐν τῇ ποιητικῇ αὐτῶν διαθέσει, τοῦτέστιν ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν μετρικῶν αὐτῶν ποδῶν, οἵτινες δὲν ἀνέχονται πάντες ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοιόμορφον μουσικὸν ρυθμὸν, ἔστω καὶ τὸν ἐλάχιστον, τὸν δίσσημον— ἐν τοῖς τοιούτοις, λέγω, ἕσμασι λίαν δύσκολες μοὶ φαίνεται ἢ κατὰ κανόνα ἀνευ ἐξαιρέσεως ἐφαρμογὴ τοῦ δισήμου ρυθμοῦ, μετὰ περιεργείας δὲ ἀναμένω νὰ ἴδω δισήμως ρυθμιζόμενα τὰ Ἐξαποστειλάρια, τὰ ἀπολυτικά τῶν Χριστουγέννων, τῆς Ἀναλήψεως, τῆς Πεντηκοστῆς, τοῦ ἀγ. Δημητρίου κτλ. ἔτι τό, Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, τό, Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ, τό, Γυναῖκες ἀκουτίσθητε, τό, Τὴν ὠραιότητα τῆς παρθενίας σου, καὶ πλεῖστα ἄλλα τροπάρια, ἅτινα βρῖθουσι τρισήμων ρυθμῶν, ποῦ μὲν ἐν συνεχείᾳ πλειόνων ποδῶν ἀπαντωμένων, ποῦ δε μεμονωμένως μετὰ τῶν τοῦ δισήμου, ἢ τετρασήμου παρεμδεδλημένων. Πῶς δὲ δεχθήσονται τὸν δίσσημον ρυθμὸν τὰ Μεγαλυνάρια τῆς Ὑλαπαντῆς, ἅτινα μονονουχί φωνὴν ἀφιέντα κραυγάζουσιν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸ διπλασίον τῶν ρυθμῶν γένος, τὸ τρίσημον αὐτοῦ μέγεθος ἀκολουθοῦντα, οὗ τὴν ὕπαρξιν ἀρνεῖται ὁ συγγραφεὺς τῆς μνησθείσης διατριβῆς;

Συνελπῶς πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα φρονῶ ὅτι ἢ εἰς τὸν δίσσημον μουσικὸν ρυθμὸν ὑπαγωγὴ ἰσμάτων ποικίλους φερόντων ἀναμῆξ τοῖς ποιητικῶς αὐτῶν ρυθμοῦς, οἷά εἰσι τὰ σύντομα Εἰρημολογικά, πολλαχοῦ θ' ἀπαιτήσῃ εἴτε ἐλαφρὰν τοῦ μέλους ἀλλοίωσιν, εἴτε καὶ σπουδαίαν ἀπὸ τοῦ προπαραδότου μέλους παρέκκλισιν, ἢ πρὸς ἀποφυγὴν ταύτης θ' ἀποδῆ παράτονος καὶ λίαν δυσάρεστος διὰ τὸ οὐς ἢ προφορὰ, ὁσάκις ὁ τόνος τῆς λέξεως πέσῃ ἐπὶ τῆς ἄρσεως, ἣτις ἐστὶ τὸ ἀσθενὲς μέρος τοῦ ρυθμοῦ. Ἐπομένως νομίζω ὅτι ὁ ἐν χρήσει μονόσημος ρυθμὸς, ὡς ἀποδίδων τὸ ἀνέκαθεν κα-

Περαιτέρω ἑκάστῳ ἄσματι μέλος, ἐστὶν ὁ μόνος εἰς αὐτὰ ἐφαρμοσίμος, μηδὲ
 χορῶν διαχωριστικῶν γραμμῶν, αἵτινες σύγχυσιν μᾶλλον ἢ θελον προξενήσει
 ἕνεκα τῆς πυκνότητος αὐτῶν· καὶ ἐπὶ τοῦ δισήμου δὲ ρυθμοῦ συρόμεναι αἰ
 κᾶθετοι γραμμαὶ τὴν αὐτὴν ὄψιν ἢ θελον παρέχει, ὅπου εὐρεθῶσιν ἐν συνεχείᾳ
 πολλὰ φθογγόσημα μετὰ κλασμάτων π.χ. $\text{♩} \text{♩} \text{♩}$ κτλ. Καὶ ἡ ὀρθογραφία δὲ
 θὰ δεῖσθαι νὰ τροποποιηθῆ, ἰδίᾳ ἐν τοῖς ἀργοῖς ἄσμασι τοῦ τετρασήμου με-
 γέθους, ὡσάκις συμπέσῃ τὸν τέταρτον τοῦ ποδὸς χρόνον νὰ κατέχη φθόγγος
 πλέον τοῦ ἑνὸς χρόνου διαρκῶν· παράδειγμα μεταξὺ πολλῶν τοιούτων θέ-
 σεων ἔστω ἡ ἀρκτική γραμμὴ τοῦ Κεκραγαρίου τοῦ β' ἤχου τοῦ Δαμασκηνοῦ

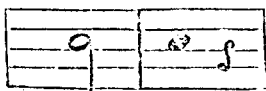

τῆς Ἀποστροφῆς πίπτει εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δευτέρου ποδὸς καὶ ἐκ τοῦ ἐπο-
 μένου τετραχρόνου φθόγγου ♩ οἱ δύο μόνον χρόνοι συμπληροῦσι τὸν
 δεύτερον πόδα, οἱ δ' ἕτεροι δύο ἀποτελοῦσι τὸ πρῶτον ἡμῖσιν τοῦ τρίτου. Αἱ
 τοιαῦται θέσεις μὴ χωροῦσαι εἰς τὰ ὅρια τοῦ τετρασήμου ρυθμοῦ θὰ δεῖσθαι
 νὰ γραφῶσιν ἀναλελυμέναι εἰς ♩ καὶ ♩ , ὅτε καὶ ἡ ἐκφώνησις
 αὐτῶν θ' ἀπολέσῃ τὴν ἐνόητα, διότι, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, δὲν ἐκφωνεῖται ἀ-
 παραλλάκτως τὸ ♩ καὶ τὸ ♩ *

Ἀπέναντι τῶν ἐκτεθεισῶν δυσχερειῶν, ἃς πολλαχοῦ θ' ἀπαντήσῃ ἡ ἀπὸ
 τοῦ μονοσήμου εἰς τὸν δισήμον ρυθμὸν μεταφορὰ πολλῶν ἄσμάτων, φρονῶ
 ὅτι, ὅπως ἐπαναχθῶσι ταῦτα εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτοῖς ἀρχαίαν ἀπλότητα
 καὶ σεμνότητα, ἀρκεῖ ἡ ἐξοβέλισις τῶν κατὰ καιροὺς καλλωπισμοῦ χάριν
 παρεισαχθεισῶν ξενοτρόπων γραμμῶν καὶ ὀρχηστικῶν ἐφαλμάτων καὶ ἡ τα-
 κτοποίησις τοῦ ἐν ἰσχύει ρυθμοῦ διὰ τῆς προσθαφαιρέσεως χρονικῶν τινῶν
 σημείων, ὅπου ἂν ἕνεκα τυπογραφικῆς ἀδελείας ἢ καὶ ἄλλων λόγων πλεονά-
 ζοντες ἢ ἐλαττούμενοι εὐρεθῶσιν.

Ἀνακοινῶν ὑμῖν τὰς σκέψεις μου ταύτας ἐπαναλαμβάνω τὴν παράκλη-

* Ἡ εὐρωπαϊκὴ σημειογραφία μεταχειρίζεται ἐν παρομοίᾳ περιστάσει τὴν στιγμὴν
 ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐπομένου ρυθμικοῦ ποδὸς πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ προηγουμένου φθόγγου οὕτως·

ἀλλ' ἀγνοῶ ἂν δύνηται νὰ χρησιμοποιηθῆ ἐν τῇ ἐκκλησ. πα-

ρασημαντικῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ Ἀπλῆ ἀφοῦ ἄνευ φθογγόσημου τιθεμένη ση-
 μάνει πᾶσι.

διν ὅπως μὲ ἀξιώσητε ἐν εὐκαιρίᾳ εὐλικρινοῦς διστίχου ἀπαντήσεως πρὸς
διδασκαλίαν μου, εἴ τι ὀρθὸν ἐν αὐταῖς ἔνεστιν, ὡς ἀρχόμενος τοῦ λόγου
πον, ἢ πάσης βάσεως εἰσὶν ἐστερημένοι. Εὐχόμενος δὲ ὅπως τὸ δεύτερον
τοῦτο ἀκούσω καὶ ἴδω διὰ πλήρους ἐπιτυχίας στεφομένας τὰς προσπαθε
ᾶς λίαν ἐπιζήλωσ καταβάλλουσι τὰ ἀξιότιμα μέλη τοῦ ὑμετέρου Συλλόγου
πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς Ἐθνικῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἠμῶν Μουσικῆς εἰς τὴν
ἀρχαίαν αὐτῆς εὐκλειαν, σᾶς ἀσπάζομαι καὶ διατελῶ

Ἐν Πριγκήπῳ τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1900.

Φίλος πρόθυμος

Ξεν. Τριανταφυλλίδης ἰατρός